

 Analyysi

Sairaanhoitajien työtaistelut ja työmarkkinajulkisuuden muutokset 1954–2007

Tässä analyysissä tutkitaan suomalaista työmarkkinajulkisuutta tarkastelemalla, miten Helsingin Sanomat kirjoittaa sairaanhoitajien työtaisteluista. Aineistona on noin 800 vuosina 1954–2007 julkaistua artikkelia. Niin työmarkkinajulkisuutta kuin suomalaisen journalismin pitkän aikavälin muutoksia on tutkittu melko vähän. Reilussa puolessa vuosisadassa on tapahtunut melko suuria muutoksia, mutta teksteissä on myös paljon pysyviä piirteitä. Uutiset kertovat palkkaneuvotteluista ja työtaistelujen seurauksista. Uutiset perustuvat suurelta osin uhkakuvien maalailuun, ja ne ovat tulevaisuuspuhetta, kertomuksia siitä mitä voisi tapahtua, jos työtaistelu alkaa tai jos se laajenee. Vuosien 1968 ja 1983 välillä tapahtuu merkittäviä muutoksia: sairaanhoitajat saavat äänen julkisuudessa ja samalla työmarkkinajulkisuus naisvaltaistuu. Myös kirjoittavan toimittajan rooli vahvistuu. Vuonna 2007 uutisten dramaturgiset piirteet vahvistuvat: tapahtuu yksilöitymistä, hoitajien ja kansalaisten ääni vahvistuu, moniäänisyys lisääntyy ja metaforat yleistyvät.

Sairaanhoitajien valmisteleva joukkoirtisanoutuminen oli vuoden 2007 suuria uutistapahtumia. Täysin ainutlaatuinen tapahtuma se ei kuitenkaan ollut, sillä sairaanhoitajat taistelivat parempien työehtojen puolesta myös vuosina 1954–1955, 1968, 1983 ja 1995.

Tarkastelen tässä analyysissä sairaanhoitajien työtaistelujen uutisointia ja arvioin sitä kautta suomalaisen journalismin ja työmarkkinajulkisuuden muutoksia. Vaikka viestinnän tutkimuksessa puhutaan paljon muutoksesta, journalismin pitkän aikavälin vaihteluja on tutkittu kohtalaisen vähän (ks. kuitenkin Luostarinen & Uskali 2006; Salminen 2006; Kunelius 1996; Kalliokoski 1995). Viestinnän historian tutkimus onkin ollut paljolti joko mediainstituutioiden historiaa (Tommila & Salokangas 1998; Salokangas 1996; Rantanen 1987) tai mediakulttuurin historiaa (Elfving 2008; Wiio 2007; Pajala 2006).

Sairanhoitajat ovat hyvinvointiyhteiskunnan avainryhmä, jonka työtaistelut ovat poliittisesti merkittäviä tapahtumia. Miten uutiset ja mielipiteet sairaanhoitajien työtaisteluista rakentuvat? Missä määrin työntekijät, työnantajat ja valtion edustajat vaikuttavat uutisten sisältöihin ja kertomuksiin? Mikä on sairaanhoitajien painoarvo suhteessa lääkäreihin, poliitikkoihin ja kansalaisiin? Mitkä ovat sukupuolten väliset suhteet? Entä miltä työtaistelu-uutiset näyttävät suhteessa journalismin yleisiin muutoksiin?

Ensin kuvailen tutkimusmenetelmiä ja aineistoa. Sen jälkeen käsittelen kirjallisuuden avulla työmarkkinajulkisuutta, sairaanhoitajien ammattia ja sen representaatioita. Analyysiosuudessa kuvailen ensin työtaisteluita ja tarkastelen työtaistelu-uutisten ”ääriviivoja”, jotka nostavat esiin työtaistelukertomusten yhteisiä rakenteita. Erojen, yhtäläisyyksien ja kronologisuuden perusteella tarkastelen järjestyksessä vuosien 1954–1968 työtaisteluita, vuosien 1983–1995 lakkoja ja erikseen vuoden 2007 työtaistelua, sekä lopuksi pääkirjoituksia.

Tutkimusmenetelmät ja aineisto

Tarkastelen uutisia ja mielipidekirjoituksia diskurssianalyttisistä lähtökohdista (esim. Fairclough 1997). Sanomalehtitekstit sekä heijastavat että tuottavat sosiaalista todellisuutta, identiteettejä, suhteita, asemia ja jopa sosiaalisia rakenteita. Diskurssit muodostavat puhevaruuden, ”joka pitkään jatkuttuaan saa myös enemmän tai vähemmän vastaavat institutionaaliset muotonsa” (Alasuutari 2006, 46). Täten diskurssit liittyvät läheisesti yhteiskunnalliseen vallankäyttöön.

Tarkastelen tekstejä ennen kaikkea laadullisesti, mutta teen myös joitain määrällisiä havaintoja. Analyysin kaksi keskeistä käsitettä ovat *moniäänisyys* (Kalliokoski 1995) ja *juonirakenne* (Alasuutari 1994). Tekstien moniäänisyys viittaa siihen, kuka tai ketkä pääsevät äänen ja saavat puhua julkisuudessa sekä millä ehdoilla tämä tapahtuu. Tekstien moniäänisyys liittyy läheisesti haastattelun kehittymiseen keskeiseksi journalistiseksi käytännöksi (Nylund 2009) sekä ajatukseen journalismista julkisena keskusteluna (Kunelius 2000; Luostarinen & Uskali 2006).

Juonirakenneanalyysi auttaa puolestaan havaitsemaan tekstien rakenteita sekä löytämään eroja ja yhtäläisyyksiä (Alasuutari 1994, 111). On esitetty, että journalismin, ja nimenomaan työtaistelu-uutisten, juonellisuus tai kertomuksellinen luonne olisivat pitkällä aikavälillä lisääntyneet (Rahm 2001).

Määrällisen analyysin tarkoituksena on tarkentaa ja selkeyttää tulosten esittelyä. Tärkeimpänä määrällisenä muuttujana on tekstien ns. vieras puhe, joka tässä yhteydessä tarkoittaa suoria lainauksia eli sitaatteja. Analyysin avulla voidaan kuvailla paitsi sitaattien suhteellista osuutta lehtijutuissa, myös eri toimijaryhmien uutisiin pääsyn välisiä suhteita.

Koska analysoitava ajanjakso oli yli puoli vuosisataa, on perusteltua rajata aineisto yhteen sanomalehteen, *Helsingin Sanomiin*. HS on epäilemättä Suomen useimmin tutkittu media, mutta syy tähän on yksinkertainen: lehti tavoittaa lähes miljoona lukijaa, vajaan neljänneksen lukutaitoisista suomalaisista. Tuskin mikään muu lehti maailmassakaan ylittää vastaavaan kansalliseen kattavuuteen (Suhonen 1994, 71). Lehden poikkeuksellista yhteiskunnallista asemaa vahvistaa vielä se, että se on tärkeä informaatiolähde ja viitekehys myös muiden viestinten toimittajille.

Sairaanhoitajat, työtaistelut ja mediajulkisuus

Sairaanhoitajat muodostavat pääasiassa julkisen alan ammattikunnan, jonka työ liittyy hyvin läheisesti suomalaisen hyvinvointivaltion ylläpitämiseen (ks. Henriksson & Wrede 2004). Sairaanhoitoala on lisäksi hyvin naisvaltainen, ja hoitajakuntaan liit-

tyvät mielikuvat ovat erityisellä tavalla moraalisesti latautuneita. Sirkka Sinkkosen (1983) sanoin ”koko ammattikuva on myyttien peitossa”. Populaarikulttuurisissa yhteyksissä sairaanhoitajat esitetään hyveellisinä, pyyteettöminä, hellinä ja jopa neitseellisinä hoivaajina sekä kärsimyksen lievittäjinä (ks. Roosvall 1996, 160). Toisaalta sairaanhoitajia kuvataan myös langenneina ”kipusiskoina” ja pornoelokuvien ahnaina vamppeina. Mielikuvia sairaanhoitajista ja heidän työstään luodaan myös suosituissa sairaaloihin sijoittuvissa tv-sarjoissa. Näissä (nais)sairanhoitajat on pitkään esitetty (mies)lääkäreiden nöyrinä ja tottelevaisina palvelijoina (Herrin 2005). Sairanhoitaja on populaarikulttuurin elokuvien ja muiden kertomusten tavallisimpia naisammattajeja.

Lakot ja työtaistelut ovat tärkeä osa työmarkkinajulkisuutta ja sitä kuvaa, joka julkisuudessa piirtyy työstä ja työmarkkinoista (Valtonen 1999). Ihmisten väliin sosiaalisiin suhteisiin kuuluvat sekä ristiriidat että yhteistyö. Ristiriidat tuntuvat yleisesti kiinnostavan sekä uutisten tekijöitä että niiden yleisöjäkin yhteistyötä enemmän. Journalismin tutkimuksen valossa voi väittää, että työtaistelut saavat jopa suhteettoman paljon julkisuutta suhteessa työmarkkinoiden ”normaaliin” olotilaan (Manning 1998). Esimerkiksi Hardcup ja O’Neill (2001, 279) ovat todenneet, että kielteiset tapahtumat, ”kuten konfliktit ja tragediat”, korostuvat uutisvirrassa. Sen lisäksi, että uutismedia painottaa yhteiskunnassa esiintyviä konflikteja valitsemalla niitä uutisaiheiksi, medialla on myös taipumus esittää näitä konflikteja kärjistetyssä muodossa (esim. Nylund 2009). Lisäksi uutismedia kuvailee sosiaalisia ja poliittisia suhteita usein nimenomaan konfliktin kautta, vaikka muitakin mahdollisuuksia olisi (emt.). Kerronnallisessa mielessä työtaistelu on sikäli kiitollinen aihe, että sitä voi tulkita kahden pääasiallisen osapuolen, työntekijöiden ja työnantajien, välisenä konfliktina. Uutisvälitys ja journalistinen tasapuolisuus nojaavat usein juuri ”molempien osapuolten” versioiden kertomiseen (Nylund 2000, 198).

Ei siis ole ihme, että lakko- ja työtaistelu-uutisilla on pitkät perinteet (ks. Kalliokoski 1995). Ruotsissa lakoista on kirjoitettu ainakin 1800-luvun viimeisiltä vuosikymmeniltä saakka, ja määrä on lisääntynyt vuoden 1960 jälkeen (Westerståhl & Johansson 1985, 95; myös Rahm 2001). Westerståhlin ja Johanssonin tutkimuksessa mitattiin ay-liikkeen saamaa mediahuomiota suhteessa työnantajiin ja yrityksiin vuosina 1912–1983. Tulosten mukaan ay-liike sai vähemmän palstatilaa kuin työnantajajärjestöt ja yritykset, mutta enemmän palstatilaa kuin työantajajärjestöt ilman yrityksiä.

Norjalaisen ay-liikkeen asemaa tutkinut Paul Bjerke (2003) arvioi, että ay-liikkeen saama mediahuomio on niukka suhteessa sen yhteiskunnalliseen merkitykseen ja jäsenmäärään. Bjerken arvio perustuu hänen tutkimukseensa norjalaisen sanomalehdistön tavoista kirjoittaa lakoista 1970-luvulla ja 2000-luvulla. Tutkimuksen mukaan lehtien pääkirjoitukset ovat lähes aina periaatteessa lakkoja vastaan. Sen sijaan lakkouutisten näkökulma on useimmiten työntekijämyönteinen. Englannissa ja Yhdysvalloissa ay-liikkeen ja median välisten suhteiden tutkimus eli Paul Manningin (1998) mukaan kulta-aikaansa 1980-luvun taitteessa. Näiden tutkimusten mukaan uutismedian välittämä kuva ay-liikkeestä oli monella tavalla negatiivinen. Tätä tulkintaa on kuitenkin kyseenalaistettu myöhemmissä tutkimuksissa (emt.).

Suomessa työmarkkinajulkisuus on perin tutkimatonta aluetta. Itse olen tehnyt tapaustutkimuksen SAK:n vaikutuksesta uutisjulkisuuteen ennen Viron EU-

jäsenyyttä vuonna 2004 (Nylund 2008). Osittain SAK:n vaikutuksesta 2000-luvun alun uutisissa puhuttiin säännöstelemättömän virolaisen vierastyövoiman muodostamasta ”uhasta” Suomen sopimusjärjestelmälle ja koko yhteiskunnalle (vrt. Simola 2008, luku 3). Anu Kantola (2004) on tarkastellut SAK:n periaate- ja tavoiteohjelmassa ilmenevän strategisen puheen muutoksia vuosina 1981–2001. 1980-luvun alussa SAK:n ohjelmissa puhutaan vielä työväenluokasta, tuotantovälineiden omistuksesta, riistosta ja sorrosta. 1990-luvulla nämä ilmaisut vaihtuivat konsensushenkempään puhetapaan. 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa SAK:n strategioissa korostuu yritysmaailman ja yhteiskunnan globalisaation myötä kansallisuus ja puhe ”suomalaisesta sopimusjärjestelmästä”.

Entisen ay-aktiivin Katriina Perkkä-Jortikan (2004, 166–168) haastattelujen mukaan monet ay-aktiivit kokevat, että media ei anna oikeaa kuvaa ay-liikkeestä, eikä ay-poliitikoita näy yleensä julkisuudessa samaan tapaan kuin esimerkiksi kansanedustajia. Hänen mukaansa media puhuu liitoista mieluiten keskusjärjestöille alistaisina tahoina, ”vaikka tilanne usein on päinvastainen”.

Poliittista julkisuutta tutkinut Jukka Holmberg (2004, 227–229) on tehnyt joitain työmarkkinajulkisuutta koskevia määrällisiä mittauksia. Hänen mukaansa *Helsingin Sanomat* erottui 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa muista suomalaisista valtalehdistä palkansaajia suosivalla sisällöllään. Palkansaajien edustajat muun muassa esiintyivät etusivuilla useammin kuin työnantajat.

Koska medialla on taipumusta painottaa ristiriitoja, on hyvä muistaa, että Suomessa ay-liike ja työnantajajärjestöt ovat pitkään olleet pysyvässä vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Ne ovat onnistuneet 1960-luvulta lähtien hoitamaan kiistansa pääasiassa neuvottelemalla. Tätä on pidetty suomalaisen yhteiskunnan vahvuutena. (Ilmonen 2006, 114–115.) Suomi on jo pitkään kuulunut ”lakkoilun sivistysmaihiin” (Bergholm 2008). Silloin kun työtaisteluihin mennään, kielenkäyttö voi olla kovaa, mutta silti noudatetaan lakia ja vakiintuneita tapoja. Ay-liike on suurin ja vaikutusvaltaisinkin nyky-Suomessa toimivista yhteiskunnallisista liikkeistä (Ilmonen 2006, 115).

Sairaanhoidajien työtaistelut 1954–2007

1950-luku oli suomalaisen terveydenhuollon ”teollistumisen” ja sairaalarakentamisen aikaa (Henriksson 1998, 63). Vuosien 1954–1955 työtaistelun taustalla oli hoitajien työsuhde-etujen leikkaukset osana maan hallituksen pyrkimyksiä tasapainottaa kansantaloutta (Haggrén 2009). Hoitajat menettivät työsuhde-etuja, eikä palkkoja nostettu. Tämä merkitsi tosiasiallisesti, että sairaanhoidajien tuloja leikattiin (emt.). Suomen sairaanhoidajien liitto ja Suomen sairaanhoitajataryhdistys aloittivat palkkaneuvottelut lääkintöhallituksen, sisäministeriön ja valtiovarainministeriön kanssa keväällä 1954. Turhauduttuaan neuvotteluihin sairaanhoitajajärjestöt julistivat marraskuun alussa sairaanhoidajan toimet hakukieltoon valtion sairaaloissa. Ellei paikkojen hakukielto johtaisi toivottuun tulokseen, seuraisi joukkoirtisanoutuminen, joka astuisi voimaan 1. helmikuuta 1955.

Joukkoirtisanominen peruuntui viime hetkellä, kun molemmat osapuolet hyväksyivät sovitteluehdotuksen. Ehdotuksen mukaan sairaanhoitajat saivat kahden palkkaluokan korotuksen, pukuavustusta ja siivouskorvausta. Haggrénin (2009) mukaan vuosien 1954–1955 työtaistelu muodosti tärkeän askeleen sairaanhoitajajärjestöjen

kehityksessä kohti nykyaikaisia ammattiliittoja. Työtaistelua seuraavina vuosina järjestöjen jäsenmäärät kasvoivat merkittävästi ja Suomen sairaanhoitajien liitosta tuli osa Toimi- ja virkamiesjärjestöjen keskusliittoa TVK:ta (emt).

Keväällä 1968 sairaanhoitajat olivat lakossa neljä viikkoa (Alasilta-Hagman & Pitko 1984). Lakko oli laitton, sillä virkamiehillä ei tuolloin ollut vielä lakko-oikeutta. Lakon osapuolina olivat Sairaanhoitajaliitto, Kättilöliitto, Lastenhoitajaliitto ja Lääkintävaikeimistelijain liitto ja toisaalta valtio, kuntien keskusjärjestöt ja Sairaallaliitto. Lakko laajeni vaihteittain ja lopulta lähes 10 000 työntekijää oli lakossa. Kuitenkin noin 3 500 hoitajaa teki lakon aikana suojelutyötä. Työntekijäpuoli taisteli palkasta sekä siirtymisestä 40-tuntiseen työviikkoon. Kuukauden palkan menetystä vastaan sairaanhoitajat saivat osittaisen palkkaluokan erityiskorotuksen ja lisäyksen pukurahaan.

Myös keväällä 1983 sairaanhoitajat lakkoilivat neljä viikkoa. Lakossa olivat vuotta aiemmin perustetun Terveydenhuollon ammattijärjestön, Tehyn, 14 000 hoitajaa, Apuhoitajaliiton 6000 jäsentä ja Kunnallisvirkamiesliiton noin 2000 jäsentä. Vuoden 1983 lakko oli sikäli poikkeuksellinen, että sitä kuvailtiin ”Suomen kaikkien aikojen suosituimmaksi lakoksi” (HS 29.5.83; myös Alasilta-Hagman & Pitko 1984).

Vuonna 1995 nykyiset sairaanhoitajaliitot Tehy ja Super olivat lakossa niin ikään neljä viikkoa. Lakossa oli tällä kertaa 80 000 hoitajaa. Lakko toi hoitajille vain 2,1 prosenttiyksikköä suuremmat korotukset kuin valtakunnansovittelijan alkuperäisessä ehdotuksessa. Liitot tavoittelivat myös omaa sopimusoikeutta, mikä ei toteutunut.

Vuoden 2007 sairaanhoitajien työtaistelu oli poikkeuksellisen politisoitunut. Saman vuoden eduskuntavaalikampanjassaan kokoomus puhui ns. tasa-arvotuposta ja vaati, että koulutetut naiset ja etenkin sairaanhoitajat tulisi nostaa palkkakuopasta. Kokoomus voitti vaalit, mutta kun kunta-alan sopimusneuvottelut alkoivat elokuussa, kävi ilmi, että hoitajille ei tarjottu juuri enempää kuin toisille ryhmille. Syyskuun lopussa Super hyväksyi Kunnallisen työmarkkinalaitoksen tarjoaman sopimuksen. Tehy hylkäsi sen pari päivää myöhemmin yksimielisesti ja jätti työtaisteluvaroituksen, jonka mukaan liki 13 000 jäsentä jäisi pois töistä 20. marraskuuta, mikäli tyydyttävää sopimusta ei syntyisi. Työriitaa ratkomaan asetettiin sovittelulautakunta. Työtaistelu politisoitui entisestään kun hallitus laati potilasturvallain (”pakkolain”) rajoitukseen hoitajien irtisanomisista ja turvataakseen suojelutyön. Tehy hyväksyi lopulta sovittelulautakunnan sopimusehdotuksen 19. marraskuuta.

Työtaistelu-uutisten ääriviivat

Reilussa puolessa vuosisadassa on tapahtunut melko suuria muutoksia uutisten ja journalismin tavoissa esittää sosiaalista todellisuutta. Kuitenkin niissä on myös paljon pysyviä piirteitä. 1950- kuin 2000-luvunkin työtaistelu-uutiset noudattavat samankaltaista rakennetta ja logiikkaa. Sairaanhoitajien työtaistelu-uutisten lähtölaukauksena voi yleensä pitää sairaanhoitajajärjestöjen antamaa työtaisteluvaroitusta. Sitä ennen on tietysti käyty palkkaneevotteluja, joihin työntekijäjärjestöt ovat jossain vaiheessa turhautuneet. Sairaanhoitajien kohdalla työtaistelu-uutiset jakaantuvat sen jälkeen kahteen pääalueeseen: (1) työntekijöiden ja työnantajien välisiin palkkaneevotteluihin sekä (2) työtaistelun seurauksiin.

Uutisten aiheet (%).					
	1954–55	1968	1983	1995	2007
Neuvottelut	45	45	44	29	24
Seuraukset	55	55	56	71	76
Uutiset yhteensä	56	88	79	111	210

Taulukko 1: Uutisten aiheet.

Taulukosta 1 näkee, että uutisointi on vuodesta 1995 selvästi painottanut työtaistelun seurauksia. Kyseessä on laajempi siirtymä, jossa pyritään valaisemaan viranomaisten, korpORAatioiden ja järjestöjen päätösten seurauksia tavallisille ihmisille, tässä tapauksessa potilaille ja kansalaisille, ei niinkään päätöksiä ja päätöksen tekijöitä sinänsä. Voi sanoa, että nykyjournalismin painopiste on siirtynyt ”vallan kabineteista” kohti ihmisten arkea (Hujanen 2004).

Sairaanhoitajien lakkoa pidetään aina erityisen vakavana asiana. Uutiset työtaistelujen seurauksista kertovat ennen kaikkea siitä, miten työtaistelu vaikuttaa tai *saattaa* vaikuttaa sairaaloiden toimintaan. Suuri osa työtaistelu-uutisista on nimittäin ns. tulevaisuuspuhetta, jossa ennakoidaan mahdollisia tulevia tapahtumia (Väliverro- nen 2002; Nylund 2008). Siihen liittyy läheisesti myös uhkakuvien maalailu. Joukko- irtisanomisten yhteydessä vuosina 1954–1955 ja vuonna 2007 puhutaan työtaistelun toteutumisen uhasta. Lakkovuosina 1968, 1983 ja 1995 puhutaan ensin lakon uhasta. Kun lakko puhkeaa, puhutaan taas lakon seurausten uhasta. Uhka on määritelmällisesti jotain, mikä ei ole vielä tapahtunut mutta voi kenties tapahtua tulevaisuudessa (Nylund 2008). Työtaistelutilanteessa on tietysti luonnollista pohtia lakon mahdollisia seurauksia ja työtaistelun vakavuutta, mutta todellisuudessa sairaanhoitajien tapauksessa vakavat uhkakuvat eivät koskaan näytä toteutuvan.

Uutiset neuvotteluista kertovat sovitteluyrityksistä. Palkkaneuvotteluja käydään, keskeytetään ja aloitetaan uudestaan. Ennen kuin sopimus syntyy, osapuolet ovat ”kaukana” toisistaan. Kun neuvotteluissa edistytään, niissä tapahtuu ”liikkumista” ja osapuolet ”lähestyvät” toisiaan. Välillä niissä käydään ”hermosotaa” ja välillä ajaudutaan umpikujaan, mutta lopulta uusi palkkasopimus syntyy, usein myöhään yöllä tai viime hetkellä ennen työtaistelun alkua.

Rinnakkain neuvotteluiden kanssa työtaistelutoimenpiteet tai lakot laajenevat. Uutiset lakon seurauksista saattavat kertoa miten ”hoitajat aikovat taas tiukentaa työtaisteluaan” tai miten ”lakko uhkaa sulkea sairaalan”. Vakiintuneet ja näennäisen viattomat tavat puhua lakoista sysäävät vastuuta ensi kädessä työntekijöille (Manning 1998). Kyseessä on sairaanhoitajien lakko ja sairaanhoitajien työtaistelu, ei työnantajien. Taulukko 2 osoittaa kuitenkin, että työntekijöiden puheenvuorot *Helsingin Sanomissa* ovat lisääntyneet vuodesta 1968, niin että työntekijöiden saama puhe- tila ylitti työnantajien vastaavan vuonna 1995 (vrt. Holmberg 2004). Vuonna 1954–55 puheenvuorojen määrä oli taas sen verran suppea (N=9), että siitä ei johtopäätök- siä kannata vetää.

Työnantaja- ja työntekijäpuolen puheenvuorojen osuudet (%)					
	1954–55	1968	1983	1995	2007
Työnantaja	33	74	62	39	33
Työntekijä	67	26	38	61	67
Puheenvuorot yhteensä	17	183	75	135	393

Taulukko 2: Työnantaja- ja työntekijäpuolen puheenvuorojen osuudet.

Uutiset työnantajasta kertovat, miten sairaalat, valtio tai kunnat reagoivat työtaistelujen laajennuksiin. Sairaanhoidajien työtaisteluissa lakkorajat ja suojelutyö – tai katastrofipäivystys, kuten sitä 1950- ja 1960-luvulla kutsuttiin – ovat keskeisiä kiistan aiheita. Tässä yhteydessä puhutaan myös työtaistelujen suurimmasta uhasta: ihmishenkien menetyksistä. Potilaat kuvataankin tavallisesti työtaistelujen uhreina. Toisinaan uhriina ovat kansalaiset ja koko yhteiskunta.

Sairaanhoidajien työtaistelu ovat myös politiikkaa. Kaikissa työtaisteluissa hallitus puuttuu asioiden kulkuun tavalla tai toisella. Niin hallituksen kuin poliittisen opposition ääni on vahvin vuosina 1954–55 ja vuonna 2007, jolloin kyseessä oli joukkoihtisanomisen uhka. Lopulta työtaistelu päättyy. Silloin on median aika arvioida työtaistelu: Kuka voitti? Mitä saavutettiin? Kannattiko se? Näihin kysymyksiin pääkirjoittajat ja kolumnistit tarjoavat vastauksia.

Työtaistelut 1954–1968: näkymättömät sairaanhoitajat

Keskeinen käsite työmarkkinajulkisuuden muutosten hahmottamisessa on moniäänisyys, joka Kalliokosken (1995, 89) mukaan luonnehtii etenkin nykyjournalismia. Moniäänisyys teksteissä tarkoittaa yksinkertaisesti, että uutisteksti perustuu toimittajan ”äänen” lisäksi muiden puhujien, ns. uutislähteiden, lainauksiin. Taulukko 3 kuvaa työtaistelu-uutisten ”sitaatti-indeksiä”, joka mittaa sitaattien määrää suhteessa uutisjuttujen lukumäärään. Vuosien 1954 ja 1955 uutistekstit ovat suhteellisen lyhyitä, mutta lainaukset eri toimijoiden puheesta ovat pitkiä. Sen sijaan vuoden 2007 suhteellisen pitkissä uutisteksteissä monet ihmiset saavat äänensä kuuluviin, kuitenkin niin, että heidän puhetta esitetään teksteissä lyhyissä lainauksissa.

Sitaatti-indeksi (sitaattien lukumäärä suhteessa tekstien määrään)					
1954–55	1968	1983	1995	2007	
0,29	2,08	0,96	1,25	1,89	

Taulukko 3: Sitaatti-indeksi.

1950-luvulla sitaattien määrä suhteessa teksteihin on huomattavan alhainen. Hieman yllättäen tekstien sitaatti-indeksi on huipussaan jo 1968. Tämä kertoo uutistoimittajien kasvaneesta vallasta julkisuuden portinvartijoina ja tekstien sekä puheenvuorojen muokkaajina (ks. seuraavat luvut).

Moniäänisyys siis liittyy myös toimittajien tekemien haastattelujen vakiintumiseen uutistuotannon keskeiseksi välineeksi. Vuosina 1954 ja 1955 haastattelut ovat työtaistelu-uutisissa vielä harvinaisia (vrt. Ekström 2006) ja lainaukset perustuvat sen sijaan yleensä työntekijäjärjestöjen, työnantajien tai poliitikkojen julkaisemiin kirjelmiin. Silloin kun haastatteluja esiintyy, ne merkitään erikseen tyyliin ”lehtemme kysyi...”. Esimerkiksi 16. joulukuuta 1954 haastatellaan Helsingin yleisen sairaalan hallituksen puheenjohtajaa, Arvo Ylppöä. Ylppö kertoo ”lehdellemme”, että ”vaikka sairaanhoitajat ovat sanoutuneet toimistaan irti vasta helmikuun 1. päivästä lähtien, tämä vaikuttaa jo nyt huomattavasti sairaaloiden olosuhteisiin”. Ylppö antaa myös varovaista tukea sairaanhoitajien työtaistelulle, sillä ”irtisanoutuminen tapahtui niin hyvissä ajoin, ettei palkkauskysymyksen ratkaisemisen pitäisi olla mahdotonta”.

Seuraavan päivän uutisessa ihmetellään, miksi maan hallitus ei esittänyt tarjousta palkkausta pohtivan komitean työn pohjalta, vaan antaa oman aivan toisilta linjoilta lähtevän ehdotuksen. Tätä kriittistä kysymystä ei kuitenkaan kysytä hallitukselta. Sen sijaan kahdelta ministeriltä kysytään kunnioittavaan sävyyn, kauanko hallituksen palkkatarjous on voimassa:

Lehtemme tiedusteli asiaa eilen valtiovarainministeri Veikko Vennamolta ja sisäasianministeri Väinö Leskiselältä, jotka molemmat ovat edustaneet työnantajaa, valtiota, tähän mennessä käydyissä suoranaississa neuvotteluissa. Esitimme kysymyksen, onko valtion torstaina tekemä kompromissiehdotus edelleen voimassa. Toisin sanoen: ovatko sairaanhoitajat joka tapauksessa voittaneet ne luontaisedut ja kaksi palkkaluokkaa, jotka heille torstaina valtion taholta kompromissina tarjottiin? (HS 17.12.1954)

Vennamon mukaan tarjous ei ole enää voimassa, mutta Leskisen mukaan tarjous oli sitova. Tähän erimielisyyteen ei uutisessa puututa eikä sitä kommentoida mitenkään.

Vuosina 1954–1955 ja vuonna 1968 sairaanhoitajajärjestöistä puhutaan muutamaa poikkeuksetta lukuun ottamatta ainoastaan ryhmänä. Järjestöjen (nais)puheenjohtajien nimiä ei mainita, eikä heitä ole haastateltu. Kaikki *Helsingin Sanomien* haastatellamat lähteet ovat työnantajan edustajia, joko sairaaloiden lääkäreitä tai ministereitä.

Vuonna 1968 haastattelu on jo yleinen keino hankkia tietoa ja mielipiteitä. Lääkäreillä on vahva asema uutisissa, jotka käsittelevät lakon vaikutuksista sairaaloiden toimintaan. Haastateltavana on tavallisesti sairaalan miespuolinen ylilääkäri. Lääkärit esiintyvät yksilöinä, omilla nimillään ja titteleillään. Sairaanhoitajaliitto saa huomattavasti vähemmän palstatilaa, ja se esiintyy yleensä ryhmänä, tyyliin ”Sairaanhoitajaliitosta kerrottiin”, ”liitto toteaa” tai ”lakon keskusjohto ilmoitti”. Sairaanhoitajaliiton puheenjohtaja Toini Nousiainen pääsee ääneen vain harvoin.

Lääkäreiden puheenvuorojen määrä ja sisältö kuvastavat sekä ammattikunnan että miesten valta-asemaa sen ajan yhteiskunnassa. Seuraavaa esimerkkiä voi tulkita terveys sosiologian medikalisaatio-käsitteen kautta. Käsite viittaa siihen, että tietyt asiat esitetään lääketieteellisinä ilmiöinä, joihin ainoastaan koulutetut lääkärit voivat ottaa kantaa.

”Minusta on ikävintä, että Sairaanhoidajaliitto puhuu jatkuvasti vain katastrofipäivystyksestä unohtaen pitkäaikaiset sairaustapaukset, jotka täytyy myös tutkia ja hoitaa. Työvoiman supistuksesta puhuessaan lakkopuolen neuvottelijat ovat suorastaan puuttumassa asian lääketieteelliseen puoleen pyrkiessään määräämään Naistenklinikan ylilääkäreille, kuinka kauan synnytyksen jälkeen saadaan pitää naista sairaalassa. Tässä he tekevät virheen, sillä kysymys on puhtaasti lääketieteellinen”, tähdensi professori Ilmari Vartiainen, Helsingin yliopistollisen keskussairaalan ylilääkäri. (HS 27.2.68)

Kun vuoden 1968 lakko on kestänyt vajaat kolme viikkoa, HS:n etusivu kertoo, että sairaalariita on ratkeamassa. Pari päivää myöhemmin neuvottelut ovat kuitenkin ”ajautuneet karille”. Sairaanhoidajat suunnittelevat katastrofityövoiman supistamista. Tässä vaiheessa pääministeri Rafael Paasio vetoaa radiopuheessaan lakossa oleviin sairaanhoidajiin ja muistuttaa heitä ”työstä poisjäämisen oikeudellisista seuraamuksista” (HS 15.3.68). Selvästi vahvemman kannanoton esittää oikeuskansleri Jaakko Enäjärvi, jonka mukaan ”järjestäytyneessä yhteiskunnassa ei millään ryhmällä ole oikeutta ajaa taloudellisia etujaan tavalla, joka välittömästi saattaa muiden kansalaisten hengen tai terveyden vaaraan” (HS 16.3.68).

Enäjärven mukaan lakossa olevat hoitajat ovat vastuussa potilaiden jäämisestä ilman hoitoa. Tämän jälkeen työtaistelua ryhtyy sovittelemaan valtiovarainministeriön hallitusneuvos Heikki Tuominen, ja katastrofityövoiman supistaminen peruuntuu.

Lakot 1983–1995: naisvaltaistuminen ja toimittajien valta

Vuosien 1968 ja 1983 välillä työtaistelu-uutisissa tapahtuu perustavanlaatuisia muutoksia, mm. moniäänisyyteen liittyen. Sairaanhoidajat ja potilaat ovat saaneet äänen *Helsingin Sanomissa*. Verrattuna vuoteen 1968 työmarkkinajulkisuus on naisvaltaistunut erittäin merkittävällä tavalla (ks. Halonen 2006; Ruoho 2006), eikä vuoden 1983 jälkeen tapahdu merkittäviä muutoksia (Taulukko 4).

Tekstien sukupuolijakauma (%)					
	1954–55	1968	1983	1995	2007
Nainen	17	23	51	49	53
Mies	83	77	49	51	47
Puheenvuorot yhteensä	17	183	75	135	393

Taulukko 4: Tekstien sukupuolijakauma.

Potilaat ovat esillä uutisissa entistä enemmän, ja he suhtautuvat lakkoon yleensä rauhallisesti. ”Ihmiset kärsivät pikku kipunsa ja vaivansa kotonaan tai siirsivät lääkärin menonsa tulevaisuuteen” (29.4.83). Merkittävää on myös kirjoittavan toimittajan vahvistunut rooli. 1980-luvun alku oli merkittävä taitekohta suomalaisessa journalismissa. Poliitiikan toimittajista tuli aiempaa kriittisempiä ja he ottivat entistä enemmän etäi-

syyttä poliitikkoihin ja muihin valtaeliitteihin (Luostarinen & Uskali 2006, 181). Tämän murroksen taustalla oli mm. presidentti Urho Kekkosen terveydentilan salaaminen lehdistössä ja hänen ”yllättävä eroamisensa” vuonna 1981 (emt.). Toimittajien vahvistunut rooli näkyy hyvin seuraavassa esimerkkiuutisessa. Siinä toimittaja vastaa itse esittämäänsä kysymykseen tavalla, joka ennakoi vuosina 1995 ja 2007 aineistossa esiintyvää mielipidekirjoitusten nousua. Tässä kyseessä on kuitenkin tavallinen uutisteksti.

Miksi [poliitikkojen] käytännön toimet eivät sitten ole seuranneet julkilausumien linjaa? Ensiksikin siksi, että julkilausumat ovat vain julkilausumia. Ja toiseksi siksi, että puolueissa tiedetään varsin hyvin, miten vaikeaa on käytännössä kaivaa esiin lakon kunnialliseen lopettamiseen edellyttämä rahakasa. (HS 11.5.83)

Kun työnantajia haastatellaan, äänessä on useimmiten mieslääkäriin sijasta naisylivoimainen hoitaja. Kun lakko on jatkunut kaksi viikkoa, toinen valtiovarainministeri Pekka Venamo tarjoaa valtiolta vetoapua lakon lopettamiseksi. Venamo antaa ymmärtää, että valtio on valmis osallistumaan palkkasopimuksen kustannuksiin, ja valtakunnansovittelija Teuvo Kallio aloittaa kiistan sovittelun. Parin viikon päästä Kallio tekee sovintoesityksen, joka *Helsingin Sanomien* mukaan ”lähestyi työntekijöiden vaateita” (HS 24.5.83). Seuraavana päivänä osapuolet hyväksyvät sopimuksen, joka otsikon mukaan antaa ”hoitajille tuntevia lisäkorotuksia” (HS 25.5.83). Tehyn johtaja Toini Nousiainen ja työnantajien johtaja Paavo J. Paavola syleilevät toisiansa sovun merkiksi etusivun suuressa valokuvassa.

Vuonna 1995 nykyiset sairaanhoitajaliitot Tehy ja Super olivat lakossa neljä viikkoa. Lakossa oli 80 000 hoitajaa (HS 19.2.95). Kymmenen päivää ennen lakon alkamista valtakunnansovittelija Jorma Reini pyytää kirjeellä sosiaali- ja terveysministeri Jorma Huuhtasta toimimaan ”kansalaisten hengen ja terveyden menetysten välttämiseksi” uhkaavassa hoitajalakossa” (HS 15.2.95). Reinin mielestä työtaistelu muodostaa vakavan vaaran kansalaisille, koska lakkorajoista ja suojelutyöstä ei ole useimmissa kunnissa sovittu. Hoitajajärjestöt taas vakuuttavat, että suojelutyötä järjestetään eikä kenenkään henki tai terveys vaarannu lakon takia. Lakko alkaa rauhallisesti, mutta jonkin ajan kuluttua hoitajien järjestöt kiristävät suojelutyövoiman saantia. Monet uutiset keskittyvät kuvaamaan sitä, miten suojelutyön vähentäminen vaikuttaa sairaaloihin. 3. maaliskuuta HS kertoo, että Jorvin sairaala Espoossa suljetaan lähes kokonaan.

Vuoden 1995 lakossa hoitajat ja heidän liittonsa hahmottuvat vahvoina toimijoina, mutta monesti asiayhteys on kielteinen (ks. myös Parikka 2002, 104–107). Uutiset kertovat, että ”hoitajalakko uhkaa sulkea Kinomaan sairaalan” (HS 6.3.95) ja ”hoitajat aikovat taas tiukentaa työtaisteluaan”. Työnantajien ääni on selvästi heikompi, kun taas valtakunnansovittelija Jorma Reini esiintyy palkkaneuvotteluiden keskeisenä hahmona.

Työtaistelu 2007: yksilöytymistä ja uusia näkökulmia

Nykyuutiset esittävät tietoa työtaistelusta tarinan muodossa. Henrik Rahm (2001), joka on tutkinut lakkouutisointia ruotsalaisissa sanomalehdissä vuosina 1879–1996, kutsuu 1990-luvun uutisia *dramaturgiseksi journalismiksi*, jossa uutistekstit luovat näyttämön ja draama muodostuu toimijoiden teoista ja lausumista. Itse en Rahmin kuvailemaa näyttämöä uutisteksteissä kykene löytämään, mutta verrattuna 1950-luvun työtaistelu-

uutisiin on selvää, että dramaturgisuus ja kerronnallisuus ovat lisääntyneet huomasti vuoteen 2007 mennessä. Vuosien 1954 ja 1955 yksittäiset työtaistelu-uutiset näyttävät siten tämän päivän perspektiivistä ennen kaikkea tietojen välittämisenä. Sen ajan tyyli on referoiva ja neutraali. Niissä ei haeta ”uutiskärkeä” samalla tavalla kuten vuonna 2007, vaan kerrotaan lähinnä yhteenvetoja tapahtumista ja puheista.

Sen sijaan itse työtaistelun etenemiseen ja sen seurantaan liittyy kaikilla vuosikymmenillä paljon dramatiikkaa ja tiettyssä mielessä myös dramaturgiaa. Uutisten dramaturgia liittyy sekoin uutisten lisääntyneeseen moniäänisyyteen. Tarina syntyy ihmisistä, jotka pyrkivät toteuttamaan päämääriään sekä vastavoimista, joiden kanssa he joutuvat kamppailemaan (Vogler 1998). Tarinan henkilöillä on tunteita, ja tarina vetoaa myös kuulijan tunteisiin.

Uutisten dramaturgiaan liittyy myös metaforien käyttö. Työtaistelun vaikutuksia korostetaan kielikuvien avulla: hoitajalakko ”lamma” terveystalouksia, ja hoitajien lähtö ”halvaannuttaa” sairaalat. Kiinnostavaa näissä esimerkeissä on, että lakkojen vaikutuksia kuvataan sairauksiin liittyvillä metaforilla. Keskeisin työtaisteluihin liittyvä kielikuva on kuitenkin pelin metafora, jota viljellään etenkin vuonna 2007. Tehy pelaa ”riskipeliä” hoitajien työsuhteilla, ja sopimustaistelussa ”lyödään pöytään” historian suurimmat korotusvaatimukset. Lisäksi puhutaan työtaistelun ”hermopelistä” tai vaihtoehtoisesti ”hermosodasta”. Muita metaforia ovat palkkakehityksen kuvaaminen eri ammattiryhmien väliseksi ”palkkakilpailuksi” sekä puhe hoitajien ”palkka-uopasta” sekä siihen liittyvästä ”kuoppakorotuksesta”.

Vuoden 2007 työtaistelun päärooleissa ovat Tehyn puheenjohtaja Jaana Laitinen-Pesola, poliitikot Matti Vanhanen ja Jyrki Katainen, sovittelulautakunnan puheenjohtaja Risto Pelkonen sekä valtakunnan sovittelija Juhani Salonius. Myös oppositiossa olevan SDP:n johtaja Eero Heinäluoma saa lausua arvioitaan työtaistelusta ja hallituksen toimista. Lisäksi haastatellaan useita rivisairaanhoidtajia, mm. heidän taloudellisista murheistaan sekä heidän mielteistään työtaistelusta. Myös tavallisilta ihmisiltä, ”kansalaisilta”, kysellään miten työtaistelu pitäisi ratkaista. Yksilöityminen hoitajien ja kansalaisten kohdalla näkyy selvästi taulukossa 5, joka kuvaa uutisten pääasiallisia puhujaryhmiä.

Tärkeimmät puhujaryhmät (%).					
	1954–55	1968	1983	1995	2007
Hoitaja	0	7	15	16	19
Lääkäri	0	7	8	7	0
Sairaalahallinnon edustaja	18	50	44	22	11
Hoitajajärjestön edustaja	35	12	12	16	11
Hallitus	24	2	1	4	11
Oppositio	18	0	0	2	10
Kansalainen	0	2	0	0	14
Puheenvuorot yhteensä	17	183	75	135	393

Taulukko 5: Tärkeimmät puhujaryhmät.

Vuoden 2007 työtaistelu-uutisointiin kuuluu tiedon välittämisen ja tarinan kerroman lisäksi myös julkinen keskustelu. Kansalaiskeskustelua käydään paperilehden mielipidesivuilla sekä verkkosivuilla. Lisäksi ihmisten mielipiteitä kerätään systemaattisesti, ja sanomalehtien sekä muiden tahojen tilaamia ”gallup-uutisia” ilmestyy tiheään (ks. Suhonen 2006). *Helsingin Sanomat* näyttää aktiivisesti pyrkivän löytämään ja ”tuottamaan” työmarkkinaosapuolista ja hallituksesta riippumattomia omia näkökulmia työtaistelu-uutisointiin. Tämä selittää osaltaan gallup-uutisten suosiota.

Vuoden 2007 työtaistelu on täynnä käännteitä. Kun Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri on jo aloittanut kiireettömän hoidon alasajon, selviää, että työnantaja hahmottelee ”uutta avausta” neuvotteluihin. Kun hallituksen potilasturvalaki alkaa hahmottua, etusivu kertoo, että ”pakkolaki voisi pahentaa hoitoalan työvoimapuutusta”. Tieto perustuu lehden mukaan useiden Tehy-jäsenen haastatteluihin, joiden ”viesti oli yhteinen: jos laki toteutuu, hoitajat lähtevät eivätkä palaa alalle”.

Neljä päivää ennen kuin irtisanomisten on määrä astua voimaan, eduskunta hyväksyy ”pakkolain”. Päätös on seuraavan päivän pääuutinen, jossa kerrotaan myös, että ”leikkaussalien hälinä hiljeni”. Marraskuun 18. päivän illalla syntyy sovintoehdotus, ja 20. marraskuuta, päivänä jolloin irtisanoutumisten piti toteutua, uutiset kertovat uudesta sopimuksesta.

Otsikon mukaan ”hoitajat riemuitsivat kuullessaan uuden sopimuksensa korotusprosentit”, mutta samalla kun sopimus julkistetaan, kerrotaan myös, että Tehy ja työnantaja riitelevät siitä, paljonko hoitajat itse asiassa saavat lisää palkkaa. Korotukset ovat 16–28 prosenttia laskutavasta riippuen. Päivää myöhemmin pääministeri Matti Vanhanen pitää puheen, jossa hän moittii sekä Tehyä että oppositiopuolueita poikkeuksellisen kovin sanakääntein. Vanhanen arvostelee Tehyä siitä, ettei se ollut kertonut jäsenilleen, että yksittäiset hoitajat olisivat saattaneet joutua oikeudelliseen vastuuseen mahdollisista vammautumista ja kuolemantapauksista. Puhe kirjoittaa vastalauseiden vyöryn niin Tehyltä kuin oppositioltakin.

Pääkirjoitukset ja uusi mielipidejournalismi

Pääkirjoitusten suhteen on helppo yhtyä Bjerken (2003) havaintoon siitä, että ne ovat lähes aina periaatteessa lakkoja vastaan, mutta suhteessa työnantajiin ja työntekijöihin ne ovat yleensä tasapuolisia. Kun kritiikkiä esiintyy, se suuntautuu yleensä molempiin osapuoliin, kuten seuraavassa esimerkissä vuodelta 1968.

Tämä asia on kauttaaltaan hoidettu taitamattomasti, sillä työntekijäin mielialojen kypsyminen suuriin vaatimuksiin on ollut vuosikausia työnantajien tiedossa eikä toisaalta työntekijäpuolikaan ole voinut olla tietämätön työnantajien taloudellisista mahdollisuuksista. Kolme viikkoa jatkuneen lakon aikana ei osapuolten äänensävykään ole muuttunut: kumpikin vyöryttää vastuun tapahtuneesta vastapuolen niskoille. Pääasiana näyttää olevan katsoa, kumman rahkeet kauemmin kestävät. (HS 15.3.68)

Työtaistelun jälkeisessä pääkirjoituksessa lakkoa arvioidaan suhteessa palkkoihin, yleiseen mielipiteeseen ja sopimusmenettelyyn. Johtopäätöksenä on, että vuoden 1968 lakko ei ollut kovin menestyksekkäs. Pääkirjoitusten yleissääntönä on siis

työntekijöiden ja työnantajien kriittinen, mutta tasapuolinen kohtelu. Poikkeuksiakin kuitenkin löytyy. Vuonna 1983 pääkirjoitukset arvostelivat poikkeuksellisen voimakkaasti työnantaja.

Pääasiallinen syy lakon alkamiseen oli työnantajaa edustavan Kunnallisen sopimusvaltuuskunnan harkintavirhe. Se ei millään tahtonut käsittää ja myöntää jo vuosia nähtävissä ollutta palkkaepäkohtaa ja kasvanutta suurta painetta sen korjaamiseksi. (HS 25.5.83)

Vuoden 1983 lakko oli, kuten jo mainittiin, sikäli poikkeuksellinen, että sitä kuvailtiin ”Suomen kaikkien aikojen suosituimmaksi lakoksi”. Muun muassa lakon jälkeisessä arvioissa kerrotaan, että keväänä lakon aiheuttamista häiriöistä syytetään poikkeuksellisesti työnantajaa eikä lakkolaisia. ”Lakon aikana poliitikot, puolueet ja sanomalehdet laidasta laitaan antoivat tukensa lakkolaisille. Työnantajia painostettiin julkilausumin, pääkirjoituksin, lehtijutuun, lähetystöin ja sähköin.” (HS 29.5.83)

Menestyksen syitä olivat toimittajan mielestä taitava järjestöviestintä, johon kuuluivat mm. televisiomainokset. Toinen syy oli se, että lakkojärjestöt olivat panneet aikaa ja vaivaa suojatyojärjestelmän luomiseen. Lakon suosiota selittää myös se, että työtaistelua ei koettu poliittiseksi taisteluksi. ”Se oli porvarienemmistöisen Suomen ensimmäinen nykyaikainen ja kunnollinen ei-sosialistinen lakko.” (Emt.)

Vuonna 1995 pääkirjoittajat asettelivat päävastuuta lakosta työntekijöiden harteille. Tehyn ja Superin vaatimuksia ja menetelmiä pidettiin liian kovina, jopa ”täysin epärealistina” (HS 17.3.95) laman jälkeisessä yhteiskunnassa. Lakkoa ei pidetty pääkirjoituksissa onnistuneena, sillä se toi hoitajille vain 2,1 prosenttiyksikköä suuremmat korotukset kuin ennen lakkoa esitetystä ehdotuksesta (HS 25.3.95).

Vuonna 2007 valtalehden viesti on ristiriitaisempi. Pääkirjoituksessa Tehyn palkkavaatimuksia kuvaillaan ”alan historian suurimmiksi” ja joukkoirtisanomista ”historian järeimmäksi aseeksi” (HS 11.10.07). Pääkirjoitusten lisäksi työtaistelu-uutiset kehystetään ja arvioidaan kuitenkin useiden uutissivuilta löytyvien kolumnien avulla. Kolumnien määrän lisääntyminen merkitsee, että moniäänisyyteen liittyvä yksilöityminen koskee myös *Helsingin Sanomien* toimittajia. Toimittajat tuovat päivittäin esiin omia arvioitaan ja mielipiteitään työtaistelusta. Suorimmin tukea hoitajille ilmaisee toimittaja Riitta Vainio, joka Kommentti-otsikon alla kirjoittaa:

Hoitajat ovat niin tärkeitä, että heti samana päivänä kun työtaistelu alkaa, työnantajan mukaan monta ihmistä kuolee. Vilpittömästi voi toivoa, että yhteiskunta arvostaa näin keskeisen tärkeitä työntekijöitä. Ja arvostusta voi osoittaa vain kunnollisella palkalla. (HS 5.11.07)

Sen sijaan lehden nykyinen taloustoimittaja, entinen työmarkkinatoimittaja Jarmo Aaltonen arvostelee Vallan liikkeet -kolumnissaan Tehyä kovin sanoin:

Kun Tehy ei halunnut, osannut tai suostunut rajaamaan tappeluun edes paineen alla, maan hallitus joutui lakkorajojen vetäjäksi. Samalla työtaistelu lähti ammattijärjestön käsistä. (...) Sekin osoittaa, kuinka järjettömiin mittoihin yksinkertainen palkkariita voi toheloiden käsissä kasvaa. (HS 10.11.07)

Päätelmiä

Reilussa puolessa vuosisadassa on tapahtunut melko suuria muutoksia uutisten ja journalismin tavoissa esittää työtaisteluita. Kuitenkin työtaistelu-uutiset eri vuosikymmeninä ovat myös yllättävän samankaltaisia etenkin rakenteeltaan ja logiikaltaan. Tämä on yksinkertainen, mutta tärkeä havainto ennen kaikkea siksi, että nykyteiskunnassa painotetaan muutosta niin paljon.

Työtaistelu-uutisointi jakaantuu kahteen pääaiheeseen: palkkaneuvotteluihin ja työtaistelun seurauksiin. Seurauksia on painotettu selvästi enemmän vuosina 1995 ja 2007, mikä kuvastaa sitä, että journalismi on siirtynyt ”vallan kabineteista” kohti päätösten seurauksia tavallisille ihmisille, tässä tapauksessa potilaille ja kansalaisille. Tämänkaltaisesta ihmisläheisyydestä on tullut keskeinen ohjenuora nykyisessä markkinaehtoisessa sanomalehtijournalismissa (Hujanen 2004; myös Ahva 2003; 2004).

Sairaanhoitajien työtaistelu on aina erityisen vakava asia. Merkittävä piirre uutisoinnissa on, että uutiset perustuvat suurelta osin uhkakuvien maalailuun. Ne ovat tulevaisuuspuhetta, kertomuksia siitä mitä voisi tapahtua, mikäli joukkoirtisanomiset toteutuvat, tai mikäli lakko vielä laajenee. Tulevaisuuspuheen on sanottu lisääntyneen nykyjournalismissa (Väliverronen 2002). Tämä tutkimus osoittaa kuitenkin, että ilmiönä se ei ole uusi.

Arviot työtaistelun oikeutuksesta ja menestyksestä tehdään pääkirjoituksissa ja kolumneissa, mutta myös uutistekstien lainauksissa. Erityisen suosittu lakko oli 1983. Vuonna 1968 ja 1995 hoitajat saivat kielteistä julkisuutta. Vuosina 1995 ja 2007 sairaanhoitajat ja heidän järjestönsä saavat jo huomattavasti enemmän puhetilaa julkisuudessa kuin työnantajat. Tämä havainto tukee Holmbergin (2004) tutkimusta, jonka mukaan *Helsingin Sanomat* erottui 1990- ja 2000-luvulla muista suomalaisista valtalehdistä palkansaajia suosivalla sisällöllään.

Keskeistä tekstien muutosten ymmärtämisessä on haastattelun yleistyminen toimittajien työmenetelmänä sekä tekstien moniäänisyys ja dramaturgisuus. Vuonna 2007 suhteellisen monet ihmiset saavat äänensä kuuluviin. Sen sijaan vuosien 1954 ja 1955 tekstit pitävät sisällään suhteellisen harvoja lainauksia, jotka kuitenkin ovat pitkiä.

Vuosien 1968 ja 1983 välillä työtaistelu-uutisissa tapahtuu merkittäviä muutoksia. Sairaanhoitajat ja potilaat saavat äänen julkisuudessa ja samalla työmarkkinajulkisuus tältä osin naisvaltaistuu erittäin merkittävällä tavalla (ks. Halonen 2006; Ruoho 2006). Myös kirjoittavan toimittajan rooli vahvistuu, mikä liittyy laajempaan suomalaisen journalismin itsenäistymiseen (Luostarinen & Uskali 2006). Kun liikutaan kohti vuotta 2007, uutisten dramaturgiset piirteet vahvistuvat. Teksteissä näkyy yksilöitymistä ja moniäänisyys lisääntyy. Sairaalahallinnon ääni heikkenee, kun taas yksittäisten hoitajien ja kansalaisten ääni vahvistuu. Vuonna 2007 Tehyn toiminta henkilöityy puheenjohtaja Jaana Laitinen-Pesolaan. Samalla metaforien käyttö lisääntyy.

Vuoden 2007 työtaistelu-uutisointiin kuuluu tiedon välittäminen ja tarinan keronta sekä lisäksi julkinen keskustelu. Yleisönosaston ja toimituksen kolumnistien mielipidekirjoitukset lisääntyvät vuodesta 1995. Tutkimustulokset tukevat täten Luostarisen ja Uskalin (2006) tulkintaa, jonka mukaan julkinen keskustelu on vuodesta 1980 laajentunut ja monipuolistunut. Mielipidekirjoitukset, verkkokeskustelu ja josain määrin myös gallup-mittaukset voi nähdä osana nykyjournalismin lisääntyvää yleisölähtöisyyttä (Hujanen 2004; Ahva 2004).

Yksilöitymisen voi nähdä myös osana markkinaehtoisten sanomalehtien ihmisläheisyyttä, koska siinä tuodaan ihmiset, niin päätöksen tekijät kuin ”taviksetkin”, lähelle lukijaa. Markkinaehtoinen sanomalehtijournalismi painottaa ihmisläheisyyden lisäksi uutisten kiinnostavuutta. Enää ei siis välttämättä riitä informatiivisuus ja yhteiskunnallinen merkitys. Uutisten tulee olla myös muodoltaan kiinnostavia (Hujanen 2004), jolloin uutisen tarinallisuutta painotetaan yhä enemmän. Tämä on eräällä tavalla työmarkkinajulkisuuden viihteellistymistä (ks. Herkman 2008), mikä ei välttämättä ole kielteinen asia, jos tarinaa ei painoteta tiedon kustannuksella. Tärkeää yksilöitymisessä, viihteellistymisessä ja kiinnostavuudessa ovat tietysti myös valokuvat ja muu ulkoasu. Moderni, iso työmarkkinauutinen on sopiviin paloihin annosteltu koko sivun tietopaketti. Pääjutun ympärillä on kainalojuttua, tietolaatikkoa, taustaa ja kolumnia. Tekstejä kehystävät iskevät otsikot, suuret ja pienet valokuvat sekä usein myös grafiikka.

Viitteet

- 1 Aineiston keruu tapahtui pääasiassa mikrofilmitä Helsingin yliopiston kansalliskirjaston lehtiarkistossa. Vuosien 1968–2007 aineistot keräsin itse. Vuosien 1954–1955 aineiston keräsi tutkimusavustaja Malin Fransberg. Aineiston määrällisen koodauksen teki tutkimusavustaja Milla Forsman. Tutkimus on osa Työsuojelurahaston rahoittamaa Suomalaisen ammattiyhdistysliikkeen globalisaatiostrategiat -hanketta.

Kirjallisuus

- Ahva, Laura (2003). *Kohti keskustelevaa journalismia*. Tampere: Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos.
- Ahva, Laura (2004). Voiko vaalit hoitaa toisin? *Journalismikritiikin vuosikirja, Tiedotustutkimus* 27: 1, 59–73.
- Alasilta-Hagman, Lea & Pitko, Sinikka (1984). *Naiset lakossa: Laupeuden työstä palkkataisteluun*. Helsinki: Tammi.
- Alasuutari, Pertti (1994). *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, Pertti (2006). Suunnitteluloudesta kilpailulouuteen: Miten muutos oli ideologisesti mahdollinen. Teoksessa Heiskala, Risto & Luhtakallio, Eeva. (toim.). *Uusi jako: Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Helsinki. Gaudeamus, 179–201.
- Bergholm, Tapio (2008). Lakkoilun sivistysvaltio? Tapio Bergholmin haastattelu, *Yliopisto-lehti* 1/2008, 40.
- Bjerke, Paul (2003). *Pressen og fagbevegelsen: 18 aviser om jernarbeidere og sykepleiere*. Arbeidsrapport nr. 149. Volda: Høgskolan i Volda.
- Elfving, Sari (2008). *Taikalaatikko ja tunteiden tulkit: Televisio-ohjelmia ja esiintyjä koskeva kirjoittelu suomalaisissa lehdissä 1960- ja 1970-luvuilla*. Tampere: Tampere University Press.
- Ekström, Mats (2006). Interviewing, quoting and the development of modern news journalism: A study of the Swedish press 1915–1995. Teoksessa Ekström, Mats; Kroon, Åsa & Nylund, Mats (toim.). *News from the interview society*. Göteborg: Nordicom, 21–48.
- Fairclough, Norman (1997). *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.
- Haggrén, Heidi (2009 tulossa). For the common good: Tensions between interest and loyalty in the collective interest representation of Finnish nurses in the 1940s and 1950s. Teoksessa Kettunen, P. & Haggrén, H. (toim.). *Making of the national interest: Essays on the history of consensus and corporatism*.
- Halonen, Irma Kaarina (2006). Sukupuolitettu uutishuone. Teoksessa Mäkelä, Anna; Puustinen, Liina & Ruoho, Iiris (toim.). *Sukupuolishow*. Tampere: Gaudeamus, 193–206.

- Hardcup, Tony & O'Neill Deidre (2001). What is news? Galtung and Ruge revisited. *Journalism Studies* 2: 2, 261–280.
- Helander, Mika (2008). Going global! – Suomalaisen ammattiyhdistysliikkeen rajat ylittävät globalisaatiostrategiat. Teoksessa Helander, Mika (toim.). *Going global: Ay-liikkeen menestysresepti globaalissa ajassa*, Jyväskylä: Minerva, 11–30.
- Henriksson, Lea (1998). *Naisten terveys- ja ammatillistumisen politiikka*. Tutkimuksia 88. Helsinki: Stakes.
- Henriksson, Lea & Wrede, Sirpa (2004). *Hyvinvointityön ammatit*. Helsinki: Gaudeamus.
- Herkman, Juha (2008). Viihdemedian rooli vaaleissa: Analyysi vuoden 2006 presidentinvaaleista. *Tiedotustutkimus* 31: 4, 4–23.
- Herrin, Donna (2005). *Nursing against the odds: How healthcare costs cutting, media stereotypes, and medical hubris undermine nurses and patient care*. Cornwall: Cornwall University Press.
- Holmberg, Jukka (2004). *Etusivun politiikkaa: Yhteiskunnallisten toimijoiden representointi suomalaisessa sanomalehtiutisissa 1987–2003*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Hujanen, Jaana (2004). Tiedonvälitystehtävän murroksilla: Journalismineuvottelujen Risc-toimituksessa. *Tiedotustutkimus* 27: 4–5, 38–55.
- Ilmonen, Kai (2006). Suomalainen kansalaisyhteiskunta ja yhteiskunnallinen muutos 1990-luvun lopulla. Teoksessa Heiskala, Risto & Luhtakallio, Eeva (toim.). *Uusi jako: Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Helsinki: Gaudeamus, 105–130.
- Kalliokoski, Jyrki (1995). Kieli, tunteet ja ideologia uutistekstissä: Näkymiä tekstilajin historiaan ja nykyisyyteen. Teoksessa Kalliokoski, Jyrki (toim.). *Teksti ja ideologia*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, 37–97.
- Kantola, Anu (2004). *Suomea trimmaamassa: Strategiset retoriikat yrityksissä, politiikassa ja ay-liikkeessä 1980–2003*. Helsinki: Sitra. Saatavilla: www.sitra.fi/julkaisut/Heiskala.pdf.
- Kunelius, Risto (1996). *The news, textually speaking*. Tampere: Tampere University Press.
- Kunelius, Risto (2000). Journalismi nelijalkaisena otuksena: Tutkimuksen näkökulmia, ongelmia ja haasteita. *Tiedotustutkimus* 23: 3: 4–27.
- Luostarinen, Heikki & Uskali, Turo (2006). Suomalainen journalismi ja yhteiskunnan muutos. Teoksessa Heiskala, Risto & Luhtakallio, Eeva (toim.). *Uusi jako: Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Helsinki: Gaudeamus, 179–201.
- Manning, Paul (1998). *Spinning for Labour: Trade unions and the new media environment*. Aldershot: Ashgate.
- Nylund, Mats (2000). *Iscensatt interaktion: Struktur och strategier i politiska mediasaml*. Helsinki: SLS.
- Nylund, Mats (2008). Erään uhkakuvan anatomia: Virolainen vierastyövoima, SAK ja uutisvälitys. Teoksessa Helander, Mika (toim.). *Going global: Ay-liikkeen menestysresepti globaalissa ajassa*. Jyväskylä: Minerva, 189–204.
- Nylund, Mats (2009 tulossa). *Makten över journalistiken: Intervju, redigering och berättelse i tv-nyheter*. Helsinki: SSKH.
- Pajala, Mari (2006). *Erot järjestykseen! Eurovision laulukilpailu, kansallisuus ja televisiohistoria*. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimuskeskus.
- Parikka, Tuija (2002). Naisten vuosikymmen: 1990-luvun lama ja sukupuoli Helsingin Sanomien tasa-arvo- ja hyvinvointipoliittisissa keskusteluissa. Teoksessa Kivikuru, Ullamaija (toim.). *Laman julkisivut: Media, kansa ja eliitit 1990-luvun talouskriisissä*. Tampere: Palmenia-kustannus, 83–112.
- Perkka-Jortikka, Kaarina (2004). *Näin bailaa ay-liike*. Helsinki: WSOY.
- Rantanen, Terhi (1987). *”STT:n uutisia” sadan vuoden varrelta*. Espoo: Weilin & Göös.
- Rahm, Henrik (2001). *Journalistikens anatomi: Analyser av genrer och textmönster i fem strejkevakningar i svensk dagspress 1879–1996*. Lund: Lunds universitet.
- Roosvall, Anna (1996). Sjuksköterskan och strejken. Teoksessa Becker, Karin; Ekecrantz, Jan; Frid, Eva-Lotta & Olsson, Tom (toim.). *Medierummet*. Stockholm: Carlssons, 141–163.
- Ruoho, Iiris (2006). Julkisuudet, naiset ja journalismi. Teoksessa Mäkelä, Anna; Puustinen, Liina & Ruoho, Iiris (toim.). *Sukupuolishow*. Tampere: Gaudeamus, 171–192.
- Salminen, Esko (2006). *Mediavallan aika: Poliittinen tiedotusvälineissä Mauno Koivistosta Tarja Haloseen*. Helsinki: Edita.
- Salokangas, Raimo (1996). *Yleisradion historia. 2. osa*. Helsinki: Yle.

- Simola, Anna (2008). *Tervetullut työvoimaksi: Työperäinen maahanmuutto mediassa*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Sinkkonen, Sirkka (1983). Haastateltu artikkelissa "Sisar hento valkoinen". Helsingin Sanomat, 8.5.1983.
- Suhonen, Pertti (1994). *Mediat, me ja ympäristö*. Helsinki: Hanki ja jää.
- Suhonen, Pertti (2006). *Mielipidetutkimukset ja yhteiskunta*. Tampere: Tampere University Press.
- Tommila, Päiviö & Salokangas, Raimo (1998). *Sanomia kaikille: Suomen lehdistön historia*. Helsinki: Edita.
- Valtonen, Sanna (1999). Työn ja työttömyyden tarinoita Helsingin Sanomissa 1988–1997. Teoksessa Kivikuru, Ullamaija (toim.). *Mediakriisi: Lehdistö, lama ja talouspuhe*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Vogler, Christopher (1998). *The writer's journey: Mythic structures for writers*. Los Angeles: Michael Wiese Productions.
- Väliverronen, Esa (2002). Tarinoita huomenesta: Eli miten biotekniikan tulevaisuutta tuotetaan. Journalismikritiikin vuosikirja, *Tiedotustutkimus* 25: 1, 109–124.
- Westerståhl, Jörgen & Johansson, Folke (1985). *Bilden av Sverige: Studier av nyheter och nyhetsideologier i TV, radio och dagspress*. Stockholm: SNS.
- Wiio, Juhani (2007). *Television viisi vuosikymmentä: Suomalainen televisio ja sen ohjelmat 1950-luvulta digiaikaan*. Helsinki: SKS.